

SZILÁGYI MÁRTON

Erdélyi János és az irodalmi népiesség

A magyar folklórról szóló gondolkodást sokáig (tán máig hatóan) meghatározta Kölcsey Ferenc *Nemzeti hagyományok* címen ismertté vált, 1826-os szövege.¹ Ez a megállapítás minden bizonnyal közhelyes szakirodalmi tételnek számít, ezért talán nem fölösleges ennek a hatásnak a szövegszerű nyomait is tüzetesen megvizsgálni: hogyan éltek tovább Kölcsey tézisei egy egészen más tudománytörténeti kontextusban, a szöveges magyar folklór fölgyűjtésének és közzétételének első időszakában.

Kölcsey sokféle módon interpretálható, nagy jelentőségű tanulmánya alapvetően nem folklorisztikai érdekű megközelítésre tett kísérletet.² A „pórdalok”-ra vonatkozó passzusai nem is túl hosszúak, s a rekonstruálható szerzői szándék szerint legfőbb érdekessége ennek a résznek a gondolatmenet helyiértékében rejlik: mi módon építhető bele a magyar költészet történeti képébe a populáris költészet, amelyet a szerző „pórdal”-nak nevez? Mindezt Kölcsey egy olyan argumentáció alapján végzi el, amely különösen forrásokból származó szövegeket használ fel, anélkül, hogy ezt tudatosítaná.³

A tudatosan gyűjtött népköltészet első nagy antológiájának (*Népdalok és mondák*) kiadója, Erdélyi János a II. kötethez csatolt tanulmányának (*Népdalköltészetünkről*)⁴ egyik, a koncepció szempontjából kulcsfontosságú gondolatmenetét jelzeten ehhez a Kölcsey-tanulmányhoz kapcsolja hozzá.⁵ Már a tanulmány mottója is egyértelműen vall az ihletésről: Kölcseynek a *Nemzeti hagyományok* „pórdalok”-ról szóló egységét bevezető szavait idézi („A valódi nemzeti poézis szikráját a köznépi dalokban kell nyomozni”). Az idézet kezelése már célzatos: Erdélyi lehangyja innen a némi bizonyta-

1 Kölcsey tanulmányának a népiesség ideológiájában betöltött, kritikátörténeti szempontból is belátható jelentőségéről lásd FENYŐ István, *Valóságábrázolás és eszményítés: Irodalomkritikai gondolkodásunk fejlődése 1830–1842*, Bp., Akadémiai, 1990 (Irodalomtudomány és Kritika), 404–405.

2 A szöveg értelmezésére legutóbb egy külön kötet tett kísérletet: *Szívükből jövő emlékezet: Tanulmányok Kölcsey Ferenc Nemzeti hagyományok című írásáról*, szerk. FÖRIZS Gergely, Bp., reciti, 2012 (Hagyományfrissítés, 1).

3 Mindezt bővebben lásd SZILÁGYI Márton, *A „pórdal” státusza a Nemzeti hagyományokban = Uo.*, 95–113.

4 *Népdalok és mondák*, II. A Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkeszti és kiadja ERDÉLYI János, Pesten, Magyar Mihálynál, 1847, 373–478.

5 ERDÉLYI János, *A magyar népdalok = Uő. Nyelvészeti és népköltészeti, népzenei írások*, s. a. r. T. ERDÉLYI Ilona, jegyz. T. ERDÉLYI Ilona, SZATHMÁRI István, Bp., Akadémiai, 1991 (A Magyar Irodalomtörténetírás Forrásai, 13), 109–171. A továbbiakban a tanulmánynak ezt, az első kiadáshoz képest módosított változatát idézem, amelyet Erdélyi önálló tanulmányként 1863-ban publikált. Az idézetek egyébként mind megtalálhatók az első változatban is.

6 *Uo.*, 109.

lanságot és a személyes hitelt hangsúlyozó, bevezető félmondatot („Ugy vélem, ...”), s ezzel a kijelentés erőteljesen definitív karaktert kap, amely egyébként nem is igen illik Kölcsey tanulmányának tépelődő okfejtéséhez. Már ezzel a megoldással elkezdődik az idézett tanulmány átértékelése. Különösen úgy, hogy Erdélyi bevezetője a későbbiekben a tanulmány gondolatmenete szerint halad, időnként szó szerint idézve Kölcseytől. Ez a szoros követés ugyanis több ponton inkább az eltéréseket teszi nyilvánvalóvá. Mint például a következő szöveghelyen:

De bár nem is volt a magyarnak külön szava kifejezni a népdalt, élt az mindig korról korra kimutatható bizonyossággal népünk között, és pedig nagyobb, nyomosabb életet, mint ma, vagy az utóbbi századokban, hiteles adatok szerint. Ki merné azt tagadni, mond Kölcsey, hogy a hajdankor tiszteletes tárgyú dalokkal ne birt legyen, mint a mostani? A több százados daltöredék, mely a magyar gyermek ajkán mai napiglan zeng: *Lengyel László jó királyunk, Az is nekünk ellenségünk*, bizonyítja, hogy a köznépi költő messzebb kitekintett a haza történeteire.⁷

Figyelemre méltó, hogy az idézet hol vágja el Kölcsey szövegét: éppen a balladákra vonatkozó erős kritikát hagyja el, legalábbis itt, s ezt majd a Kölcseyt követő gondolatmenet végén hozza fel újra. Erdélyinek ezen a ponton ugyanis nem a népköltészet műfajainak Kölcsey típusú szemléjére van szüksége, hanem arra, hogy a gyűjtemény alapján történeti adatokat vonultathasson fel a népköltészet egykorú használati körére. Ezek azonban valóban történeti forrásokból származó adatok, s nem szövegek vagy szövegtöredékek, amelyekből következtetni lehetne – éppen fordítva: az Erdélyi idézte források örökítenek meg olyan szituációkat, amelyekből arra lehet jutni, hogy ott volt valami alkalma a közösségi költészetnek. Így juthat el a szerző a következtetéshez:

Még ott is, honnan semmi ereklje nem jutott le hozzánk, a messze régiségben látjuk mindenütt nyomát a költészet életének nemzetünk történetében. Mint egy fehér szalag vonulnak el e nyomok a sötét idők emlékei között, s még azonfelül enyhítők is a kedélynek, mert az örökös fegyvercsattogás között egy két szelíd hangot, az isteni költészet hangjait véljük hallani magunkban. Mit nem adnánk egy dalért, mely ezer esztendő előtt zenghetett atyáink ajkán! Nem a legmélyebb egyesülés volna-e, ha dalolhatnók, mit ők? Talán érzezünk mindent, mit ők érzettek!⁸

Amit itt Erdélyi sürget, az voltaképp Kölcsey tanulmányának a logikáját követi: hiszen a középkori adatok a magyar költészet történetének elsüllyedte, fennmaradt szövegeket nélkülöző időszakát dokumentálják, azaz ahhoz a felfogáshoz közelítenek, amelyet S. Varga Pál Toldy Ferenc kapcsán írt le. Eszerint ugyanis Kölcsey alapvetésében a népköltészet az eredeti, s jórészt hozzáférhetetlen (elpusztult, lappangó) régi magyar költészet örököse, tehát onnan lehet megismerni azt, ami már elveszett. S mivel a ma-

7 Uo., 114.

8 Uo., 119–120.

gyar anyag esetében az epika (s különösen a hősi epika) elveszett, ez a megőrzés kizárólag a lírai műfajokra korlátozódik, s így a műfaji emlékezet és a formahagyomány is jóvátehetetlenül sérült.⁹ Vagyis ezen a ponton Erdélyi nem a népköltészet elemeit kívánja azonosítani, s kísérletet sem tesz akár a hagyományozódás, akár a népköltészet létmód leírására. Ezért is lesz igen sajátos az a módszertani kísérlete, ahogyan magából az ilyen formán felfogott lírai dalok (népdaloknak ezeket nevezni aligha lehet) szövegéből kívánja megállapítani azok keletkezési idejét: „Tegyük azonban próbát, s kísértsük meg nyomozni az előttünk fekvő dalokból azoknak idejét s történeti becsét, s velök a népköltészetnek is folytonos keletét s divatát, kezdve a XVI. századon, a mi korunkig.”¹⁰ Erdélyi voltaképpen Kölcsey módszerének a finomítására tesz kísérletet: csak amíg Kölcsey a *Nemzeti hagyományok*ban kizárólag a dalszövegekben előforduló nevek visszakeresésével vélte megoldani a kérdést,¹¹ Erdélyi árnyaltabb kormeghatározásra törekszik. Ehhez két, viszonylag markáns nyomokat hagyó korszakot választott ki, s ehhez igazodva próbált meg dalszövegeket azonosítani: a reformációt és a mohácsi vészt. Árulkodó, hogy Erdélyi az utóbbihoz egy olyan, 18. századi dalt is felhasznál, amelyet ponyvakiadásból ismer: „Ezen dal ponyvárul jött kezembe, s mint az utóversből kitetszik, 1778-ki nyomtatás szerint.”¹² Ez az adat is azt erősíti, amelyet az egész passzus valószínűsít: hogy az, amivel Erdélyi itt foglalkozik, az voltaképpen egy köz-költészeti szöveghagyomány vizsgálata.¹³

E ponton különösen jól látszik, hogy a *Népdalok és mondák* kísérőtanulmányában Erdélyi miképpen próbálja meg továbbgondolni Kölcseyt: nem tudatosítja a Kölcseynél is heterogén, többféle forrásból fakadó szövegek létmódját, s mindazt, amit neves elődje besorol a „pórdal” kategóriájába, ő is egyeneműnek gondolja. Ezért aztán a „népdal” definíciója nála szintén tisztázatlan marad, s köz-költészeti státuszú szövegek alapján próbál meg következtetéseket levonni a folklór orális tradíciójára és eredetére. A módszertan csak azért ellentmondásos, mert Erdélyi figyelme ebben a gondolatmenetben nem a hagyományozódás módjára, az oralitásra irányul, hanem a szövegek genezisére, s ezen a ponton már a kétféle tradíció erősen eltérő képet mutat. Erdélyi ugyanis, miközben arra keresi a választ, amit a Kölcsey-idézet exponált, s a magyar költészet történeti emlékezetének mélységére kíváncsi, ezt sajátos módon olyan szövegekkel akarja bizonyítani, amelyek nem felelnek meg a kiindulópontjának. Pontosabban, nem megfelelő módon, inkább Erdélyi kezére játszanak, mint a folklórszövegek, ám éppen ezért tanúságuk nem sokat árul el a folklór történeti tudatáról.

A történetiségre kíváncsi gondolatmenet ezek után ismét egy explicit Kölcsey-idézetre támaszkodik: „Legrégibb dalaink, Kölcsey szerint, melyekben még nemzeti törté-

9 S. VARGA Pál, *Toldy Ferenc a népköltészet és a műköltészet viszonyáról*, ItK, 110(2006), 90–98. Itt: 90.

10 ERDÉLYI, *A magyar népdalok...*, i. m., 120.

11 Vö. SZILÁGYI, i. m., 105.

12 ERDÉLYI, *A magyar népdalok...*, i. m., 123.

13 Ehhez jó viszonyítási pontnak kínálkozik a köz-költészeti antológiák legújabb darabjában a Moháccsal kapcsolatos szövegcsalád (*Mohács, Mohács, régi vérontás helye*) közlése: *Közköltészet 3/A: Történelem és társadalom*, s. a. r. Csörsz Rumen István, KÜLLÖS Imola, Bp., Universitas-EditioPrinceps, 2013 (Régi Magyar Költők Tára: XVIII. század, 14), 25–33, jegyz.: 334–340.

net említetik, a kurucvilágból maradtak reánk; ezekből a Tököli, Rákóczi, Bercsényi, Bóné nevek hangzanak felénk; s ezekben a poétai lelkesedésnek nyilvánságos nyomai látszanak.” Itt Erdélyi rögvést kitér arra is, hogy a tőle ismeretes anyagból megerősíthető-e az állítás. „Sajnálatos, hogy e nyilatkozat igazságát a népköltési gyűjtemény nem cáfolhatja meg bőven régibb dalokkal, vagy nem bírja erősíteni az idézett korbeliekkel.”¹⁴ Cáfolatul érdekes módon egyetlen daltöredéket hoz fel, amelyben a „nagy pipájú, kevés dohányú” kifejezés szerepel, s amelyről azt állítja: „E kis töredék egyenesen kurucvilági maradvány.”¹⁵ Ha most egy pillanatra eltekintünk Erdélyi gondolatmenetétől, akkor éppen ennek a kiemelt helyzetbe került, kisedd szövegnek a státuszáról utólag Arany János egy egykorúan nem publikált, alkalmi versének egyik sora árulkodik. A Szilágyi Istvánnak írott, 1843 és 1845 közé datálható,¹⁶ *Leiki szemét hordó lapát* című vers csak 1905-ben látott napvilágot,¹⁷ s ebben az előző kifejezés visszhangjaként a „Nagy tiszteletű és tudományú, de kevés dohányú” kifejezés is szerepel. A „keves a dohánya” kifejezés értelme: nincs meg a magához való józan esze, gyakorlati érzéke. A szintagma visszatért Arany *A tudós macskája* című, 1847-es versében is („Nagy volt, mondok, a tudósnak / Az ő tudománya, / De mi haszna! kevés hozzá / A vágott dohánya”). O. Nagy Gábor éppen ennek nyomán vélte úgy, hogy Erdélyi kiadványa adhatta Aranyknak az ötletet a kifejezés megalkotására, s az csak az ő 1847-es verse nyomán terjedt el. Pedig a kifejezés évekkel korábbi felbukkanása egy alkalmi versben aligha engedi meg azt az állítást, hogy Arany csak a *Népdalok és mondák* hatására ismerte és alkalmazta volna ezt a szintagmát. Az eredet és az elterjedés ennél tehát minden bizonnyal jóval bonyolultabb,¹⁸ s az is feltehető, hogy Arany az Erdélyitől kuruc korinak minősített, a magyar nemzeti jellemet kifejezőnek állító kifejezést más forrásból ismerte. Mi több, talán más jellegű hagyományozódással is, mint ahogyan Erdélyihez eljutott: nem írásban, hanem az oralitásban találkozhatott vele.¹⁹ Hiszen Erdélyi ezen a ponton is minden bizonnyal egy közköltészeti hagyományozódás nyomára bukkant: ezt erősíti, hogy a legújabb közköltészeti antológia egyik darabjában szintén felbukkan a tőle olyannyira fontosnak vélt szintagma.²⁰

14 ERDÉLYI, *A magyar népdalok...*, i. m., 125.

15 *Uo.*, 126.

16 A datálás eltér az eddig szokásostól, ennek az indokait itt nincs mód és alkalom kifejteni. Az Arany kritikái kiadás készül, tőlem sajtó alá rendezendő kötete tartalmazni fogja az indoklást is.

17 Gyöngyösi László, *Adatok Arany János életéhez*, EPhK, 25(1905), 483–495. A vers kézírata lappang.

18 Ehhez még azt is érdemes hozzászámítani, hogy a szövegtöredék felbukkan Kemény Zsigmond 1847-ben megjelent regényében, a *Gyulai Pálban* is, egy 16. századi török pipa kapcsán: „Nincs is mért említsem, hogy a füstölgő gép egy hosszú szárú törökcsibuk volt, melyet, mint krónikáinkban feljegyezve van, III. Murád küldött Zsigmondnak ajándékba, hogy első lenne e kéjnem körül a népdalunk szerint: »nagy pipájú, de kevés dohányú magyar nemzetből«.” KEMÉNY Zsigmond, *Gyulai Pál*, s. a. r. TÓTH Gyula, bev. BARTA János, Bp., Szépirodalmi, 1967, II, 156. Az átvétel ebben az esetben származhat Erdélyitől, de a kifejezés itt egyértelműen nem „kuruc kori”.

19 Lásd O. NAGY Gábor végső konklúzióját, amely utal a lehetséges szóbeli eredetre: „Arany olyan képből alkotta meg a kifejezést, amely a múlt század közepén itt-ott még szóbeli hagyományként élő kuruc versben is megvolt, tehát többé-kevésbé még emlékeztek rá az emberek.” *Mi fán terem?: Magyar szólásmondások eredete*, második, részben átdolg. kiadás, Bp., Gondolat, 1965, 57–59, itt: 59.

20 *Közköltészet 3/A...*, i. m., 43. A hozzá kapcsolódó jegyzet: 352–353.

Erdélyi a szövegek történeti rétegeinek kimutatását mindazonáltal sikeresnek vélte, s annyiban persze jogosan, hogy a Kölcsey felvetette dilemmára – megítélése szerint – megerősítő választ tudott adni: „Ha eddigi okoskodásim, illetőleg hozzávetéseim megállnának, körülbelül harminc dalnak ismernénk közelebb vagy távolabbról születése korára. De ha egyet sem tudnánk is meghatározni, mondhatná-e joggal valaki, hogy dalaink között nincsenek régiek?”²¹

Ez némileg persze fordított logikájú érvelés, s azt mutatja, hogy alapvetően Erdélyi sem jutott el a dalok történetiségének új felfogásához. Erre utal az is, amikor Kölcsey gondolatmenetének következő fontos pontjára tér rá – a *Nemzeti hagyományok*hoz való ragaszkodásának egyébként feltűnő eleme, hogy nem mellőzi el Kölcsey egyetlen lényeges érvét sem. Ahogyan Erdélyi fogalmaz: „A Kölcsey által felhozott pár sor Lengyel Lászlóról még ma is fennvan a nép között, de ki gondolná hol? A gyermeki játékokban.”²² Erdélyi – hangsúlyozottan a hozzá eljutott, beküldött anyagok alapján – ezeket töredékeseknek tartja. A „népdal” ezen a ponton Erdélyi gondolkodásában olyan szövegnek bizonyul, amely képes ugyan konzerválni a régebbi magyar költészet emlékeit, de ezt csak fogyatékosan teheti. A „hidasjáték” státusza pedig igen érdekes ebből a szempontból. Kölcsey tanulmányának megjelenése után valóban megjelent két ízben is a szöveg egy másik változata,²³ így Erdélyi állítása arról, hogy a dal még él, kifejtetlenül is erre támaszkodhat. Ám a minősítés logikája, hogy ugyanis miért lenne „rég” ez a néhány sor, Kölcseytől egészen Erdélyiig, változatlan. Bár a részletesebb argumentáció hiányzik, Erdélyi esetében sem másról van szó, mint az emlegetett személy, egy király („Lengyel László”) korjelző szerepéről.²⁴ Megjegyzendő egyébként, hogy Erdélyi ezen a ponton láthatólag bővíteni képes a Kölcsey felhozta anyagot: hiszen itt ő nem erről a szövegről beszél, hanem más töredékeket hoz fel és értelmez. Igaz, alapvetően nem vizsgálja felül a *Nemzeti hagyományok* történetiség-konceptióját.

Erdélyi ezek után jut el Kölcseynek a lírai népdalokról tett, általános és kifejtetlen kritikájának cáfolatához. A *Nemzeti hagyományok*nak a „pórdal”-okról szóló passzusában ez az az egység, amelynél Kölcsey nem fed fel, milyen szövegismeret alapján fogalmazza meg ítéletét,²⁵ s ezen a ponton Erdélyi a *Népdalok és mondák* szöveganyagának egészére támaszkodva képes kritikát megfogalmazni:

Hogyan van mégis két külön eszme oly közel állítva egymáshoz? Nálunk e felett pálcát tört a bírálat leginkább Kölcsey után, ki nem a legkedvezőbb módon nyilatkozott nép-

21 ERDÉLYI, *A magyar népdal...*, i. m., 127.

22 *Uo.*, 130.

23 Első megjelenése, *Ő magyar dal* címmel: Koszorú: Szépliteraturai ajándék Tudományos Gyűjteményhez [a Tudományos Gyűjtemény melléklapja], 1830, 125. A közléshez fűzött jegyzet szerint ez egy Komárom megyei változat, pontosabb helymegjelölés nélkül. A következő közlés: EDVI ILLÉS Pál, *Első oktatásra szolgáló kézikönyv, vagyis a' legszükségesebb tudományok' öszvesége*, Buda, A' Magyar Királyi Egyetem' betűivel, 1837, 170. A címe itt: *Játéki dal, a' régi időkbel.*

24 Ehhez lásd VOIGT Vilmos, *Toldy Ferenc tizenöt magyar népdala = Doromb: Közköltészeti tanulmányok 2*, szerk. Csörsz Rumen István, Bp., reciti, 2013, 205–229, itt: 227–229.

25 Vö. SZILÁGYI, i. m., 111–113.

ItK

Irodalomtörténeti Közlemények

2014. CXVIII. évfolyam 4. szám

dalaink ezen sajátsága felől, mely szerinte nem egyéb, mint „üres, izetlen rímjáték, mely miatt a legidegenebb ideák összefüzetnek, s a köztük olykor elvegyült egymáshoz illőbbel nevetséges tarkaságot formálnak”. Én e tekintetben másként hiszek s nem tartom fölösnek bővebben szólni e tárgy körül.²⁶

Erdélyi szemlélete ezen a ponton válik el a leginkább Kölcseyétől, hiszen itt nemcsak az eltérő anyagismeret, hanem a másféle szemlélet jelei is megmutatkoznak. Voltaképpen Erdélyi itt teszi meg a legjelentősebb lépést afelé, hogy megnyissa a „népdalok” esztétikai értékelhetőségének lehetőségét – nem Kölcsey ellenében egyébként, hiszen a *Nemzeti hagyományok* idézett mondataiban is fenn volt tartva ez az opció, csak érvényessége sokkal szigorúbban volt meghatározva.

Ami viszont Erdélyinek bizonyosan egy újabb folklórfelfogás felé mutató eleme, az a népdal sajátos létmódjának a felfedezése. Ennek Kölcsey tanulmányában nem volt nyoma, s ha Kölcsey szövegismeretét megpróbáljuk rekonstruálni, akkor ez nem is csodálható, hiszen ő az összes, ellenőrizhető, illetve felderíthető, tőle hivatkozott szöveggel alighanem írásban vagy nyomtatásban találkozott.²⁷ Erdélyi már 1842-ben, a Kisfaludy Társaságban tartott székfoglalójában (*Népköltészetéről*) rögzítette: „a népköltészetnek egyik jellemvonása, minél fogva az éneket vele kell gondolni”.²⁸ Ez a felismerés tudatosítva van a *Népdalok és mondák* kísérőtanulmányában is („De a dalt nem látni, hanem hallani kell”), ráadásul úgy, hogy ott a lábjegyzet egyértelműen Herderhez köti a gondolatot.²⁹ Ez a felismerés válik igazán lényeges új elemmé a tanulmány zárásában, ahol Erdélyi harmadszor tér vissza a Kölcseytől emlegetett „hidasjáték”-ra, csak ezúttal már más szemléleti keretben. Itt ugyanis a balladáról beszél. Egyébként is feltűnő, hogy miközben tanulmányában következetesen ragaszkodik Kölcsey gondolatmenetéhez és érveléséhez, éppen a *Nemzeti hagyományok* nevezetes, a balladákat leminősítő passzusát nem idézi fel – mintegy ehelyett áll itt a balladákat értékelő néhány sor:

A népi életnek némi költői oldala felől megemlítem, hogy az, mit a szépműtan eredetileg ért a *ballada* szó alatt, népünkél teljesen feltalálható. A ballada ugyanis eredetileg táncnótát jelent, az olasz ballare (táncol) szó után, honnan *ballet* és *bál* is vették származásukat. Alatta jelenleg rövidebb elbeszélő verses költemény értetik, s ez nálunk mai nap is megvan tánc és énekkel együtt. Ilyen igazi balladatöredék már jobbára mindaz, mi „játék- és gyermekdal” cím alatt van közölve, s Lengyel László, jó királyunk bennök a maga helyén, mint balladái azaz elbeszélő táncnótái személy fordul elő.³⁰

26 ERDÉLYI, *A magyar népdalok...*, i. m., 131.

27 Erről lásd SZILÁGYI, i. m., 104–111.

28 ERDÉLYI János, *Népköltészetéről* = *Uő, Nyelvészeti és népköltészeti...*, i. m., 101–109, itt: 106. Vö. HORVÁTH János, *A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig*, Bp., Akadémiai, 1978², 281–286.

29 „Das Wesen des Liedes ist Gesang, nicht Gemählde. Herder. Sämmtl. Werke. Sieb. Th. 90–91. I.” ERDÉLYI, *A magyar népdalok...*, i. m., 131.

30 *Uo.*, 170–171.

ItK

Irodalomtörténeti Közlemények

2014. CXVIII. évfolyam 4. szám

A Lengyel Lászlót emlegető töredéket itt már balladaként értelmező Erdélyi közel jut egy újszerű történetiség-felfogáshoz, amely nem a szerepeltetett személyek korának meghatározásában látja a szövegek keletkezési idejét, hanem fönntartja a műfaji átalakulás és drámai jelenetelés lehetőségét is: azt, hogy a szövegek használatuk során átalakulhatnak egymásba. Ez a felfogás – még ha a „hidasjáték”-ra vonatkozó legutóbbi folklorisztikai elemzés alapvetően más keretet lát is indokoltnak³¹ – azért nyithatott új távlatokat, mert nem egyszerűen a konzerválásban (ráadásul a szelektív és rontott konzerválásban) látja a népdalok funkcióját, hanem érzékenynek mutatkozik az eltérő használati módokban megragadható átértelmezés jelenségére is. Mint ahogy az is figyelemre méltó, hogy Erdélyi a ballada műfaját konkrétan regisztrálja a magyar folklór műfajai között, s nem ismétli meg Kölcsey kemény értékítéletét a történeti tudatot (szerinte) elmellőző népdalokról. Ezzel Erdélyi megnyitja a lehetőségét annak, hogy a következő évtizedekben, különösen Kríza János gyűjtőtevékenységében a ballada lehessen a magyar folklór egyik legfontosabb műfaja, s megteremtődjön a műfajon belüli történetiség differenciált vizsgálata is.

Erdélyi kísérőtanulmányának kétarcúsága mindenesetre aligha tagadható. Erősen kapcsolódik Kölcsey szemléletéhez, s számos ponton nem is tud elszakadni a tőle felrajzolt keretektől, pedig Kölcsey anyagismerete kétségkívül jóval szűkösebb volt, mint Erdélyié. Ugyanakkor viszont jól megragadhatók azok a pontok, ahol Erdélyi képes átértelmezni Kölcseyt, s ezzel megnyitja az utat a következő nemzedékek (például Arany János) folklór-felfogásához.³² Éppen ez a közvetítő szerep teszi olyannyira jelentőssé Erdélyi 1840-es évekbeli munkásságát: az irodalmi népiességről rendelkezünk ugyan Horváth János klasszikus érvényű leírasi kísérletével, ám ennek időszerűnek látszó újragondolása nem nélkülözheti a korábbi elméleti szövegek átértelmezésének a szövegközpontú, filológiai vizsgálatát sem.³³

31 Lásd még VOIGT Vilmos fejtegetéseit a „hidasjáték” történeti rétegeiről: *i. m.*, 227–229.

32 Ezt a felismerést – egy, az enyémtől eltérő gondolatmenet és más szövegek értelmezése alapján – már KOROMPAY H. János rögzítette: „Ez a felfogás a *Nemzeti hagyományok* és Arany János felfogását köti össze.” *A „jellemzetes” irodalom jegyében: Az 1840-es évek irodalomkritikai gondolkodása*, Bp., Akadémiai-Universitas, 1998 (Irodalomtudomány és Kritika), 206.

33 Ehhez például érdemes Toldy Ferenc szerepét is megértenünk. Hiszen Toldy, időben persze sokkal közelebb a *Nemzeti hagyományok* megjelenéséhez, a magyar népdalok kapcsán a *Handbuchban* (*Handbuch der ungrischen Poesie*, I, in Verbindung mit Julius FENYÉRY hg. FRANZ TOLDY, Pesth–Wien, in Commision bei G. Kilian und K. Gerold, 1828, LXXXIII–LXXXVI) szintén jelzette Kölcseyt kivonatolta, s ehhez nem is kapcsolt hozzá egyéni megfigyeléseket, s végképp nem próbálta meg felülvizsgálni Kölcsey szempontjait. Erről részletesebben: VOIGT, *i. m.*, 207.